

Konrad Rokicki

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji (Biura „B” MSW)

Prezentowana instrukcja pochodzi z 1957 r. – została więc napisana tuż po przemianach organizacyjnych w resorcie bezpieczeństwa publicznego i powstaniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych¹. Zasady i metody pracy obserwacyjnej zebrane w tym dokumencie obowiązywały do końca funkcjonowania Służby Bezpieczeństwa (wiele z nich – ze względu na ponadczasowy charakter – jest wciąż aktualnych). Potwierdzają to relacje byłych funkcjonariuszy resortu, zamieszczone np. w książce *Teczki, czyli widma bezpieki*², czy opracowanie *Agentura. Państwo policyjne*, wydane po raz pierwszy w drugim obiegu w 1984 r³. Przepisy instrukcji nie tylko przybliżają praktykę pracy obserwacyjnej, ale też obrazują w pewnym stopniu mentalność pracowników obserwacji.

Autor drugiej ze wspomnianych publikacji, który z autopsji znał realia funkcjonowania Służby Bezpieczeństwa, pisał ze współczuciem o trudach i zagrożeniach wynikających z profesji wywiadowcy: „Praca w służbach obserwacyjnych uchodzi za najcięższą w całym resorcie MSW. Pracownicy tych pionów nigdy nie mogą posiadać jakichkolwiek planów osobistych, nie wiedząc, czy kolejnej nocy nie spędzą przypadkiem na mrozie lub deszczu w jakimś końcu kraju. Problemy ze zdrowiem są rzeczą nagminną, a atmosfera wzajemnych napięć – chlebem codziennym. Nie istnieje dla nich normalnie pojęte życie rodzinne. Szerzy się rozpusta i demoralizacja, ale grzechy te tolerowane są przez przełożonych, o ile nie zagrażają one służbowej dyscyplinie lub zachowaniu konspiracji”⁴.

Podobnie rozmówcy Barbary Stanisławczyk i Dariusza Wilczaka – mimo iż mieli świadomość awansu materialnego i społecznego, jaki im dała praca w SB – opowiadali o niedogodnościach pracy w „obserwacji”: Mirosław B.: „Myśmy byli funkcjonariuszami przez dwadzieścia cztery godziny na dobę. Cywilne życie towarzyskie sprowadzało się do minimum. Trzeba było uważać, żeby czegoś nie wypaplać przy

¹ Według danych MSW w centrali Biura „B” pracowało w marcu 1957 r. 102 funkcjonariuszy (stan etatowy wynosił 106), zaś w grudniu 1957 r. już 407 funkcjonariuszy (stan etatowy – 442). W następnych latach zatrudnienie utrzymywało się na zbliżonym poziomie (AIPN, MSW Departament Kadr i Szkolenia, 9/222, Zestawienie dotyczące stanów etatowych i faktycznych w aparacie centralnym MSW, b.p.).

² B. Stanisławczyk, D. Wilczak, *Pajęczyna* [w:] *Teczki, czyli widma bezpieki*, red. J. Snopkiewicz, Warszawa 1992, s. 115–192.

³ W.M. Alexander, *Agentura. Państwo policyjne*, Berlin 1984 (wyd. I), Gliwice 1990 (wyd. II).

⁴ *Ibidem*, s. 61.

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

wódce. Nie rozmawiało się o konkretach. Nawet z kolegami. O nikim nie mogłem powiedzieć, że jest moim przyjacielem. Nie chciałem mieć przyjaciół. Taki przyjaciel mógł się okazać niebezpieczniejszy niż wróg. W SB każdy z nas był sam”⁵.

Kazimierz M.: „Przeważnie nie wiedziałem, kogo śledzę. Często dostawałem tylko zdjęcia i ogólne namiary figuranta. Nieraz, nie wiedząc, obserwowało się milicję, albo kolegów z branży. Byliśmy utajnieni, nawet dla innych wydziałów SB i milicji. Tylko komendant miał swoją siedzibę w Komendzie Stołecznej. Nasza baza, pracowników, była w zakonspirowanych lokalach, na przykład pod szyldem jakiegoś zakładu produkcyjnego. [...] Drzwi otwierało się na umówiony sygnał. Trzy krótkie dzwonki, dwa długie. [...] Nawet żona nie wiedziała, w jakim wydziale pracuję, tylko ogólnie, że w SB. Oficjalnie byłem zegarmistrzem. To dla znajomych, sąsiadów”⁶.

Czasem obciążenia psychiczne, świadomość możliwości technicznych i metod prowadzenia inwigilacji, a także schizofreniczny charakter obserwacji, kiedy udając osobę jak najbardziej postronną trzeba było zapamiętać i zanotować jak najwięcej szczegółów – pozostawiały rysy na osobowości funkcjonariuszy. Pojawiała się „choroba numer 300” – „nerwica, choroba zawodowa pracowników SB, a szczególnie funkcjonariuszy Biura B – obserwacji”. Zabawna i przerażająca zarazem jest opowieść innego byłego wywiadowcy:

Jerzy K.: „Hilary Ch. Był moim naczelnikiem w obserwacji. [...] Ch. szczególnie upatrzył sobie hotele. Zlecał obserwację nawet wtedy, gdy nie było zagrożenia, żadnej zrozumiałej potrzeby. Pod koniec lat siedemdziesiątych lekarze zlecieli mu półroczny odpoczynek w Barcinku⁷. Nie chciał iść. Zmuszono go. Jak wrócił, to z jeszcze większą energią zaczął obserwować. Pisał notatki. Posyłał je do dyrektora biura. W osiemdziesiątym czwartym poszedł na rentę inwalidzką. W lipcu 1990 r. spotkałem go pod Grand Hotelem. Siedział przy stoliku przed kawiarnią. Pił kawę i zapisywał numery rejestracyjne samochodów zatrzymujących się w pobliżu hotelu. Spytał, czy chcę z nim współpracować. Przedstawił plan działania. Każdy hotel obserwuje przez dwa miesiące. Wnioski chciał przedstawić kierownictwu resortu. Spytałem, czy chodzi o stare, czy o nowe kierownictwo. Powiedział, że to nie ma znaczenia. Ja na to: towarzyszu pułkowniku, już nie te czasy, dzisiaj nikt nas nie potrzebuje. Widziałem, jak zapisuje to, co do niego mówię. Potem wstał i wyszedł bez słowa”⁸.

⁵ B. Stanisławczyk, D. Wilczak, *Pajęczyna...*, s. 119.

⁶ *Ibidem*, s. 121.

⁷ W Barcinku mieścił się wówczas ośrodek MSW wyspecjalizowany w leczeniu schorzeń mentalnych, nerwic i uzależnień.

⁸ B. Stanisławczyk, D. Wilczak, *Pajęczyna...*, s. 122.

[1957, Warszawa] – Instrukcja organizacji pracy i zasady techniki obserwacyjnej Biura „B” MSW i jego odpowiedników terenowych

Instrukcja w sprawie organizacji pracy i sposobów wykonywania zadań obserwacyjnych przez Biuro „B” MSW i jego odpowiedniki w terenie¹

Celem ujednoczenia podstawowych form organizacji i wykonywania pracy obserwacyjnej ustala się następujące zasady:

Dział I – Służba obserwacji zewnętrznej tajnej

Służba obserwacyjna pionu bezpieczeństwa powołana jest w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i komendach wojewódzkich Milicji Obywatelskiej do prowadzenia obserwacji zewnętrznej tajnej za osobami znajdującymi się w operacyjnym zainteresowaniu Służby Bezpieczeństwa.

Przy pomocy obserwacji zewnętrznej w połączeniu z innymi środkami operacyjnymi, a zwłaszcza z agenturą, jednostki operacyjne zdobywają ważne dane odnośnie osób rozpracowywanych, ustalając ich kontakty organizacyjne, zainteresowania oraz całokształt wrogiej działalności.

Zasadniczym celem służby obserwacyjnej jest:

1. Ustalanie kontaktów osób obserwowanych, adresów miejsc odwiedzanych przez te osoby, całokształtu zewnętrznej działalności, trybu życia, zachowania się oraz ogólnych zainteresowań interesującej nas osoby.

2. Ustalanie odbiorców lub dostawców materiałów szpiegowskich do martwych skrzynek kontaktowych, faktów i osób dokonujących przekazywania, względnie odbioru paczek z nielegalną zawartością, nadawania korespondencji, korzystanie z telefonu i telegrafu.

3. Ustalanie dogodnych momentów dla prowadzenia i zabezpieczania innych operacyjnych przedsięwzięć oraz odpowiednich warunków dla dokonywania aresztowań.

Jednostki służby obserwacyjnej wykonują zadania wchodzące w ich zakres pracy na terenie:

1. Biuro „B” MSW – na terenie m.st. Warszawy i wszystkich województw.

2. Wydział „B” KW MO – na terenie danego województwa oraz innych województw w razie wyjazdu obserwowanego obiektu lub kontaktu. Zadania wykonują na zlecenie komendanta lub z-cy komendanta do spraw bezpieczeństwa KW MO.

W razie przyjazdu grupy obserwacyjnej na teren innego województwa miejscowy Wydział „B” zobowiązany jest do udzielenia pomocy względnie całkowitego przejęcia obserwacji.

¹ AIPN BU, 01225/241-261, b.p.

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

Wykonywanie obserwacji oraz czynności pomocnicze z tym związane winny być wykonywane przy pełnym zachowaniu konspiracji.

Prowadzenie obserwacji w miejscowościach o małym zaludnieniu, słabym nasileniu ruchu ulicznego, uzależnione jest od możliwości stworzenia warunków zabezpieczających pełną konspirację pracy. W wypadku braku tych możliwości obserwacji w takim miejscu nie należy podejmować.

Dział II – Organizacja służby obserwacyjnej

Charakter pracy operacyjno-obserwacyjnej Biura „B” MSW i jego odpowiedników terenowych wymaga ścisłej konspiracji zarówno metod wykonywanej pracy, jak i samych pracowników zatrudnionych w sekcjach obserwacyjnych. Dla utrzymania w konspiracji pracowników wykonujących obserwacje tajne ważną rolę odgrywa właściwie zorganizowane i zakonspirowane pomieszczenie biurowe oraz ich legalizacja w miejscach zamieszkania prywatnego.

Pkt 1. Organizacja pomieszczeń biurowych

Zakonspirowane pomieszczenie biurowe (lokale konspiracyjne – LK) dla sekcji obserwacyjnych organizuje się poza oficjalnymi siedzibami jednostek MO. Dobra konspiracja LK w dużej mierze zależy od legendy, pod jaką zalegalizujemy dany lokal, właściwego przestrzegania jej i miejsca jego położenia.

Lokal konspiracyjny wykorzystywany przez służbę obserwacyjną można konspirować pod różnymi formami legend, np. jako:

- pomieszczenie biurowe;
- placówki handlowo-usługowe, rzemieślnicze;
- mieszkania prywatne, bursy, świetlice itp.

Wymienione formy legend winny zmierzać do stworzenia możliwości swobodnego i nieskrępowanego toku pracy na lokalach konspiracyjnych. Organizacja LK i praca w nim winny przebiegać w taki sposób, żeby wśród otoczenia nie powstały jakiegokolwiek wątpliwości budzące podejrzenie co do charakteru tego lokalu i jego przeznaczenia. Formy pracy i życia, jakie się przejawiają w danym lokalu, winny całkowicie odpowiadać obranej legendzie.

Przy wyborze legendy należy brać pod uwagę właściwości i specyfikę terenu, co się ściśle wiąże z ilością pracowników korzystających z danego lokalu, częstotliwością i sposobem wykorzystywania go. Zabrania się organizowania lokali konspiracyjnych dla pracy sekcji obserwacyjnych w pomieszczeniach zajmowanych przez instancje, jak np. partyjne, prezydium rad narodowych, związki zawodowe i młodzieżowe, prokuraturę, sądownictwo oraz w domach, w których znajdują się urzędy lub mieszkania przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych lub położonych w pobliżu.

Pkt 2. Organizacja pracy w lokalach konspiracyjnych

Lokal konspiracyjny służy funkcjonariuszom sekcji obserwacyjnych jako pomieszczenie biurowe. W lokalu konspiracyjnym wywiadowcy tych sekcji otrzymują

Dokumenty

wytyczne do wykonania określonych zadań, po skończeniu których zdają tam sprawozdania oraz opracowują odpowiednie dokumenty.

W lokalu konspiracyjnym prowadzone jest szkolenie wywiadowców, odprawy, zebrania i inne zajęcia wchodzące w zakres pracy obserwacyjnej.

Na lokal konspiracyjny prawo wstępu mają tylko pracownicy Wydziału „B”, a z innych jednostek za zgodą komendanta lub z-cy [komendanta ds. bezpieczeństwa] KW MO.

W pomieszczeniach lokalu konspiracyjnego powinno być zorganizowane laboratorium fotograficzne.

Lokal konspiracyjny musi być zabezpieczony w łączność telefoniczną, której zainstalowanie oraz sposób porozumiewania się powinien odpowiadać legendzie pod jaką występuje LK.

Powyższe dotyczy również pracowników przebywających względnie zamieszkałych w danym lokalu.

Bez względu na formę legendy lokal konspiracyjny należy traktować jako pomieszczenie służbowe i z tego względu zabrania się ujawniać jego adresu przed osobami postronnymi, jak również postępować niezgodnie z istniejącymi w tym zakresie zasadami.

Pkt 3. Zabezpieczenie lokali konspiracyjnych

Lokal konspiracyjny Sekcji Obserwacyjnej winien być odpowiednio zabezpieczony przed otoczeniem, osobami postronnymi oraz wszelką kontrolą dokonywaną przez czynniki społeczne lub państwowe. Wszelkie czynności związane z uzyskaniem i wykorzystaniem lokalu winny być ułatwiane z jak najmniejszym gronem osób. Na każdy zorganizowany lokal należy uzyskać – wyrobić wszelkie dokumenty (wg przepisów w tym zakresie) niezbędne do przedstawienia ich na żądanie czynników administracyjno-społecznych, w celu potwierdzenia istnienia danej instytucji lub mieszkania prywatnego, pod jakim występuje lokal konspiracyjny. Ponadto lokal konspiracyjny winien być zabezpieczony przez sieć agenturalno-informacyjną, której zadaniem jest sygnalizowanie o wszelkich wypadkach interesowania się wymienionym obiektem przez osoby postronne, o faktach świadczących o dekonspiracji lokalu oraz sprawdzania stopnia autentyczności przyjęcia się obranej legendy wśród otoczenia.

Niezależnie od danych uzyskiwanych przy pomocy sieci agenturalno-informacyjnej stopień konspiracji lokalu należy sprawdzać przy pomocy innych środków operacyjnych.

Na każdy lokal konspiracyjny należy założyć teczkę składającą się z dwóch części, w której winny znajdować się następujące dokumenty:

a) Część I:

– raport dotyczący organizacji lokalu konspiracyjnego zatwierdzony przez z-cę komendanta [ds.] służby bezpieczeństwa KW MO

– dokładna legenda zakonspirowania (uwzględnienie charakteru instytucji, lokalu prywatnego oraz kierownictwa tej placówki);

– plan sytuacyjny lokalu i terenu;

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

- materiały sprawdzeń sąsiadów i administracji domu;
- notatki dotyczące sposobu załatwiania wszelkich czynności w sprawie otrzymania lokalu, remontu, instalacji urządzeń oraz podać personalnie, z kim to załatwiane;
- dokumenty dotyczące zabezpieczenia i okresowego sprawdzenia stanu konspiracji.

b) Część II:

- spis inwentarza znajdującego się na LK;
- wszelkie dowody opłat związane z utrzymaniem lokalu.

Pkt 4. Konspiracja wywiadowców sekcji obserwacyjnych

Zagadnienie konspiracji składu osobowego Sekcji Obserwacyjnej jest ściśle związane z całokształtem wykonywania czynności. Dlatego każdy wywiadowca Sekcji Obserwacyjnej winien być odpowiednio zakonspirowany w miejscu zamieszkania. Obowiązuje go ścisła konspiracja charakteru pracy wykonywanej przez niego w odniesieniu do otoczenia (sąsiedzi, znajomi, administracja domu, rodzina i wszelkie inne osoby, z którymi się styka w życiu prywatnym).

Najbliższa rodzina, jak: żona i rodzice, winna być pouczona o sposobie zachowania się, postępowania oraz utrzymania w tajemnicy faktu zatrudnienia funkcjonariusza w MSW czy KW MO.

W każdym jednak wypadku rodzina nie powinna orientować się w charakterze pracy wykonywanej przez niego.

Tryb życia wywiadowcy winien być zgodny z legendą, pod jaką został zalegalizowany.

Pomieszczenie mieszkalne należy uzyskiwać i przydzielać w domach administrowanych przez MZBM na podstawie nakazu – przydziału kwatery wystawionego przez Wydział Kwaterunkowy PRN. Nakaz winien być imienny bez uwidocznionego w nim faktycznego miejsca pracy – MSW, KW MO. Ponadto należy zaopatrzyć wywiadowcę w odpowiednie dokumenty specjalne z instytucji znajdującej się na danym terenie, pod legendą której został zalegalizowany.

Wywiadowcy zakonspirowani nie powinni posiadać garderoby noszącej cechy i kolor wojskowy i milicyjny oraz są zwolnieni od obowiązku posiadania kompletu umundurowania MO.

Dział III – Organizacja pracy obserwacyjnej

Pkt 1. Podstawa do podjęcia obserwacji

Podstawę do podjęcia obserwacji stanowi zadanie zatwierdzone przez dyrektora lub wicedyrektora departamentu operacyjnego MSW oraz komendanta lub z-cę komendanta do spraw bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w terenie.

Zadanie na obserwację doręcza osobiście funkcjonariusz zainteresowanej jednostki Naczelnikowi Wydziału „B” lub wyznaczonemu przez niego odpowiedzialnemu funkcjonariuszowi **co najmniej na dwa dni przed jej rozpoczęciem**, w celu przygotowania odpowiednich warunków do jej wykonania. W wyjątkowych wypad-

Dokumenty

kach, podyktowanych koniecznością operacyjną, podstawę do natychmiastowego podjęcia obserwacji może stanowić telefonogram lub polecenie ustne osoby do tego uprawnionej.

Przekazujący zadanie zobowiązany jest do udzielenia Naczelnikowi Wydziału „B” niezbędnych informacji o osobie, która podlega obserwacji.

Czas trwania obserwacji w zasadzie nie powinien przekraczać 3–4 dni. W wyjątkowych wypadkach może wynosić do 7 dni – w takim razie należy stosować przerwy.

Przyjęcia figuranta pod obserwację dokonuje kierownik Sekcji Obserwacyjnej od oficera obserwacyjnego. Jeżeli figurant obserwacji nie jest znany osobiście jednostce zainteresowanej, podjęcie jego może nastąpić na podstawie załączonej do zadania fotografii i rysopisu. W toku obserwacji, a szczególnie gdy zachodzi potrzeba prowadzenia obserwacji w niedziele i inne dni wolne od pracy, oficer operacyjny dający zadanie obowiązany jest do przebywania na terenie swojej jednostki, względnie do utrzymania ścisłej łączności z kierownikiem Sekcji Obserwacyjnej. Przy szczególnie ważnych obserwacjach, jeżeli figurant wyjeżdża na inny teren, oficer operacyjny wyjeżdża tam również w celu pozostawiania w ścisłym bezpośrednim kontakcie z kierownikiem grupy obserwacyjnej oraz ustalenia sposobu postępowania i konsultowania się w nieprzewidzianych i skomplikowanych wypadkach zaistniałych w czasie obserwacji.

Pkt 2. Przygotowanie do podjęcia obserwacji

W oparciu o dane zawarte w zadaniu i informacje uzyskane w czasie przyjmowania zadania oraz osobiste zapoznanie się z terenem i warunkami, w jakich ma być wykonana obserwacja – kierownik Sekcji Obserwacyjnej opracowuje plan wykonania obserwacji.

Plan winien zawierać:

- a) bliższe dane o figurancie oraz cel obserwacji;
- b) sposób organizacji wykonania obserwacji – charakterystyka terenu, rozstawienie i zastosowanie posterunków obserwacyjnych pod miejscem zamieszkania i pracy (charakter posterunków);
- c) przy organizacji posterunków zakrytych należy podać legendę, pod jaką zalegalizowano, jak również legendę opracowaną dla otoczenia;
- d) sposób przyjęcia obiektu pod obserwację i przekazanie grupie obserwacyjnej (gdzie, kiedy, kto i w jaki sposób będzie dokonywał tych czynności). Czas trwania obserwacji, stosowane przerwy;
- e) skład grup obserwacyjnych oraz zadania dla poszczególnych grup i wywiadowców;
- f) sposób utrzymania łączności pomiędzy grupą obserwacyjną a Kierownictwem Wydziału i Sekcji oraz pracownikiem operacyjnym, od którego wpłynęło zadanie;
- g) zastosowanie i wykorzystanie środków łączności, transportu, spec. garderoby i rekwizytów oraz kto personalnie ma dokonywać tych czynności.

Do planu wykonania obserwacji załączyć należy szczegółowy plan sytuacyjny terenu wokół miejsca zamieszkania i pracy figuranta. Plan sytuacyjny winien wskazywać rozmieszczenie posterunków obserwacyjnych i bardziej interesujące punkty

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

jak: wejście i wyjście z miejsca pracy lub zamieszkania, najbliższy telefon, przystanki komunikacyjne, kioski oraz miejsca, w których dłuższe przebywanie wywiadowców grozi dekonspiracją przed figurantem zadania czy otoczenia.

Plan organizacji obserwacji sporządza kierownik Sekcji Obserwacyjnej i jest odpowiedzialny za jego realizację. Opracowany plan zatwierdza naczelnik Wydziału „B”, a przy szczególnie ważnych obserwacjach komendant KW MO lub jego z-ca do spraw bezpieczeństwa. Rozpoczęcie obserwacji winien każdorazowo poprzedzić instruktaż przeprowadzony przez naczelnika wydziału z całym składem osobowym wyznaczonym do wykonania zadania. Instruktaż przeprowadza się na podstawie zatwierdzonego planu organizacji obserwacji i planów sytuacyjnych terenu, na którym ma być przeprowadzona obserwacja.

Pkt 3. Zasady postępowania przy wykonywaniu obserwacji

Przystępując bezpośrednio do wykonania zleconej obserwacji, należy kierować się wytycznymi ujętymi w planie organizacji obserwacji, jednak w zależności od konkretnych warunków zachodzących w czasie prowadzonej obserwacji plan i wytyczne muszą być uzupełniane i zmieniane.

W tym celu kierownik sekcji obserwacyjnej jest zobowiązany:

- a) osobiście kontrolować przebieg i wykonanie prowadzonej obserwacji;
- b) systematycznie przeprowadzać odprawy robocze i instruktaże z grupą wywiadowców biorących udział w wykonaniu danej obserwacji przed rozpoczęciem i po zakończeniu pracy oraz udzielać pomocy pracownikom w trakcie jej wykonywania;
- c) przestrzegać zasad zachowania przez wywiadowców konspiracji wykonywanych czynności, sposobu ustalania kontaktów i adresów odwiedzanych, odpowiedniego doboru zmian obserwacyjnych i ubioru zewnętrznego wywiadowców oraz właściwego wykorzystania aparatury łącznościowej, fotograficznej, rekwizytów i pojazdów mechanicznych w pracach obserwacyjnych.

Szczególną uwagę należy zwrócić na identyfikację kontaktów ustalonych w toku obserwacji. Celem uzyskania całkowitego potwierdzenia identity osoby ustalonej jako kontakt należy:

- ustalić personalia osób zamieszkałych pod adresem, gdzie stwierdzono miejsce zamieszkania lub pobyt osoby, z którą figurant spotkał się;
- na podstawie uzyskanych personaliów podjąć z Biura Dowodów Osobistych fotografię osób tam zamieszkałych (odpowiadających wiekiem kontaktowi), przedstawiając je do rozpoznania przez wywiadowców, którzy ustalili dany kontakt.

W wypadku niedokładnego ustalenia, braku możliwości uzyskania fotografii lub przy nasuwających się wątpliwościach identyfikuje się kontakt przez ponowne ustalenie drogą obserwacji miejsca zamieszkania i pracy.

Zabrania się ustaleń drogą legitymowania.

O każdym wypadku zaistnienia dekonspiracji pracy obserwacyjnej należy natychmiast meldować kierownikowi Biura „B” specjalnym raportem wyjaśniającym przyczyny dekonspiracji z podaniem wniosków co do zabezpieczenia przed powtórzeniem się podobnych wypadków.

Dział IV – O prowadzeniu obserwacji zewnętrznej w terenie za pracownikami kapitalistycznych placówek dyplomatycznych akredytowanych w Polsce

Wrogie ośrodki imperialistyczne w swej wrogiej działalności przeciwko Polsce wykorzystują między innymi pracowników placówek dyplomatyczno-konsularnych akredytowanych w Polsce, w szczególności personel dyplomatyczny.

Jedną z głównych form szpiegowskiej działalności personelu dyplomatycznego kapitalistycznych placówek jest bezpośrednie prowadzenie wywiadu w terenie. Najaktywniej tę metodę działalności szpiegowskiej stosują dyplomaci ambasad: amerykańskiej, angielskiej i francuskiej, w szczególności attaché wojskowi tych placówek.

Wachlarz wywiadowczych zainteresowań dyptomatów jest szeroki i różnorodny. Starają się penetrować obiekty wojskowe i przemysłowe o znaczeniu obronnym oraz stan urządzeń komunikacyjnych (drogi, linie kolejowe i telekomunikacyjne, wiadukty, mosty) zagadnienia gospodarcze i rolnictwo.

Ustalone fakty nasuwają poważne podejrzenie, że dyplomaci w czasie swych wyjazdów mogą obsługiwać również „martwe skrzynki”, jak też wrzucają do skrzynek pocztowych listy do agentury ośrodków wywiadowczych przebywających w kraju.

Jednym ze sposobów wykrywania i paraliżowania szpiegowskiej działalności dyptomatów jest obserwacja zewnętrzna.

Zadaniem obserwacji zewnętrznej za cudzoziemcami penetrującymi teren – jest skrupulatne ich inwigilowanie, celem ujawnienia charakteru ich zainteresowań, a mianowicie:

- dokumentowanie ujawnionej (w toku obserwacji) przestępczej działalności i zainteresowań;
- ustalenie osób, z którymi się kontaktują lub usiłują się kontaktować;
- ustalenie „martwych skrzynek”, do których wkładają lub z których wybierają materiały, oraz ewentualnie miejsc podejrzanych, mogących spełniać rolę „martwych skrzynek”;
- zabezpieczenie wrzucanej korespondencji do skrzynek pocztowych lub nadawanych na poczcie.

Trzeba również wziąć pod uwagę moment psychiczny w przypadku prowadzenia jawnej obserwacji, której istnienie siłą rzeczy nie pozwala na taką działalność, jaką na przykład attachés wojskowi chcieliby rozwinąć.

Pkt 1. Kogo należy podejmować pod obserwację zewnętrzną i jej charakter

1. Obserwację zewnętrzną należy podejmować za cudzoziemskimi pracownikami kapitalistycznych placówek dyplomatyczno-konsularnych, a w szczególności za attachés wojskowymi i dyplomatami cywilnymi.

Do obserwacji za dyplomatami USA, Anglii i Francji należy kierować najbardziej doświadczonych pracowników, ponieważ zadania obserwacji za tymi figurantami są szczególnej wagi.

2. Obserwacji zewnętrznej nie podlegają szefowie placówek państw kapitalistycznych akredytowanych w PRL (ambasadorowie, posłowie i charge d'affaires).

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

Za wyżej wymienionymi [obserwacja] może zostać podjęta **wyłączenie na polecenie Departamentu II.**

3. Obserwację zewnętrzną w zasadzie należy prowadzić tajnie, lecz w odniesieniu do attachés wojskowych po stwierdzeniu, że obserwacja została przez nich rozszyfrowana – prowadzić jawnie

4. Za cywilnymi dyplomatami placówek prowadzić obserwację tajną. Po stwierdzeniu, że ci figuranci obserwację rozszyfrowali, należy ją na pewien czas przerwać, a następnie w sposób bardziej zakonspirowany nadal prowadzić.

O ile nie ma warunków do prowadzenie tajnej obserwacji, zrezygnować z jej prowadzenia. Natomiast nie rezygnować z obserwacji cywilnego dyplomaty, jeżeli w toku dotychczasowego jej prowadzenia stwierdzono, że penetruje on obiekty wojskowe lub uprawia inną wrogą działalność, np. rozrzucanie ulotek, inspiracja do wystąpień przeciwko władzy itp., dokumentując powyższe jak w pkt 2–6.

Pkt 2. Sposób prowadzenia obserwacji zewnętrznej

1. Niezależnie od poddania figuranta obserwacji zewnętrznej należy wykorzystać posiadaną przez Wydział "B" sieć agenturalną i kontakty poufne w hotelach i restauracjach, gdzie figuranci zatrzymują się, a która byłaby w stanie sygnalizować o zachowaniu się figuranta w tych miejscach.

2. Obserwacja tajna za pracownikami placówek dyplomatycznych wymienionych w pkt 1 musi być prowadzona zgodnie z obowiązującymi zasadami dotyczącymi obserwacji tajnej.

3. W związku z tym, że zachowanie tajności na całej trasie może być niemożliwe, należy organizować obserwację z przerwaniem w tych miejscach, gdzie nie zachodzi obawa zgubienia figuranta lub wykonanie przez niego wywiadowczych zadań.

4. Obowiązkiem grupy obserwacyjnej jest dokumentować przy pomocy tajnej fotografii wszystkie ważniejsze szczegóły dotyczące wrogiej działalności figuranta i fakty kontaktowania się z osobami postronnymi. Szczególnie fotografować fakty interesowania się figuranta obiektami wojskowymi i strategicznymi (poligony, lotniska, ważniejsze mosty, węzły kolejowe itp.).

Dokonana przez pracownika grupy obserwacyjnej fotografia stanowiąca dokument przestępczej działalności figuranta winna ukazywać jego czynności na tle obiektu będącego przedmiotem jego zainteresowania i umożliwiać identyfikację.

Tajność fotografowania nie obowiązuje w stosunku do attachés wojskowych.

1. Każdy fakt zwolnienia szybkości jazdy przez figuranta bądź zatrzymania pojazdu winien zaostrzyć uwagę grupy obserwacyjnej w celu stwierdzenia, czy manewr ten ma umożliwić mu obserwowanie znajdującego się na trasie obiektu oraz czy w momencie tym sporządza on notatki, szkice lub fotografie. W takich wypadkach grupa obserwacyjna powinna stworzyć dogodną sytuację dla sfotografowania go przy wykonywaniu tych czynności.

2. Niezależnie od tajnego fotografowania faktów przestępczej działalności figuranta pracownicy grupy obserwacyjnej winni powodować urzędowe dokumentowanie faktów wejścia figuranta na teren obiektu zastrzeżonego.

Dokumenty

Dokumentowanie powyższe winno być dokonane przez osoby wchodzące w skład ochrony danego obiektu lub umundurowanych funkcjonariuszy MO, a polegać winno na sporządzeniu notatki służbowej o czynnościach dokonanych przez figuranta oraz przesłuchaniu świadków na te okoliczności.

Jeżeli przy urzędowym dokumentowaniu nie ma osób postronnych (świadków zajścia) – w tym wypadku w charakterze świadka może wystąpić członek grupy obserwacyjnej, legitymując się dowodem osobistym.

1. Z chwilą ustalenia przez grupę obserwacyjną, że figurant rozrzuca lub rozkłada ulotki czy pisma zawierające wrogą propagandę lub organizuje dla tych celów zgrupowania, należy dokumentować te fakty (fotografowanie) i likwidować jak w pkt 6.

2. Grupa obserwacyjna może dokonać tajnej rewizji samochodu i znajdujących się w nim rzeczy, jeżeli istnieją możliwości zachowania **pełnej konspiracji tego przedsięwzięcia**. Ujawnione w toku rewizji tajnej dokumenty posiadające wartość operacyjną należy sfotografować lub odpisać.

3. Jeżeli figurant organizuje nocleg lub odpoczynek w samochodzie, grupa obserwacyjna nie przerywa obserwacji i nie osłabia swej czujności, nawet gdy figurant śpi.

Po opuszczeniu przez figuranta miejsca postoju należy dokładnie skontrolować to miejsce, mając na uwadze ewentualność pozostawienia przez niego przedmiotów związanych z działalnością wywiadowczą.

W wypadku ujawnienia „martwej skrzynki” i zawierającej dowody szpiegowskiej działalności – grupa obserwacyjna udokumentowuje ten fakt przy pomocy fotografii, „skrzynek” nie likwiduje, a pozostawia pod opieką pracownika grupy obserwacyjnej i niezwłocznie powiadamia o tym fakcie Wydział II do spraw bezpieczeństwa, z którym uzgadnia dalsze postępowanie.

W wypadku stwierdzenia, że figurant wrzuca do skrzynki pocztowej lub nadaje korespondencję czy przesyłki, należy zabezpieczyć jej ustalenie poprzez natychmiastowe (za figurantem) wrzucenie gazety czy większej koperty.

Następnie powiadamia Wydział „W” i Wydział II celem podjęcia tej przesyłki. Obserwator winien w miarę możliwości ustalić kolor i format przesyłki figuranta, zachowując pełną konspirację swych przedsięwzięć.

Miejsce wrzucenia czy nadania przez figuranta przesyłki obserwator opuszcza po jej przejściu, notując godzinę przejścia i numer samochodu, który ją zabiera.

Podjęcie przesyłki obserwator niezwłocznie przekazuje ponownie Wydziałowi „W”.

1. Wydział „B”, prowadząc obserwację samochodem z attachés wojskowymi lub dyplomatami cywilnymi dokonującymi penetracji, zobowiązany jest nie wycofywać się z obserwacji po przekazaniu grupie sąsiedniego województwa, a w dalszym ciągu realizować zadanie do chwili włączenia się do grupy obserwacyjnej trzeciego województwa. Umożliwi to prowadzenie obserwacji na terenie każdego województwa przez dwie grupy i tym samym zabezpieczy przed ewentualnym zgubieniem figuranta oraz usprawni ewentualne zorganizowanie koniecznej interwencji.

2. W wypadku zgubienia obserwowanego figuranta grupa zobowiązana jest zorganizować jak najszybsze ustalenie miejsca jego pobytu i dalej ją [obserwację] prowadzić.

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

Organizując ustalenie miejsca pobytu figuranta, należy wykorzystać funkcjonariuszy jednostek ruchu MO, powiadomić wydziały „B” i wydziały II sąsiednich województw, które zobowiązane są udzielić pomocy, wszczynając ustalenie na terenie swych województw.

3. Przekazanie figuranta pod dalszą obserwację na teren innego województwa następuje na skutek telefonicznego powiadomienia tamtejszego Wydziału „B” i Wydziału II przez grupę prowadzącą już danego figuranta.

Naczelnik Wydziału „B”, odbierając zadanie na podjęcie pod obserwację dyplomaty, powinien uzyskać pełne dane co do osoby figuranta, jego zainteresowań i sposobu prowadzenia.

Grupa obserwacyjna, przekazując innej grupie dyplomata pod obserwację, zobowiązana jest w dogodnych warunkach przekazać zadanie i swoje spostrzeżenia i uwagi odnośnie obserwowanego.

4. W wypadku przyjazdu i zatrzymania się jednocześnie na terenie województwa kilku figurantów, których poddanie obserwacji zewnętrznej jest konieczne, a Wydział „B” nie jest w stanie podjąć wszystkich – należy niezwłocznie powiadomić Biuro „B”, które może zarządzić ściągnięcie grup obserwacyjnych z sąsiednich województw.

5. Grupa obserwacyjna Wydziału „B” po przyprowadzeniu figuranta na teren Warszawy zgłasza swoje przybycie do Biura „B” na telefon (miejski) 40–853 lub (wewnętrzny) 23–75.

Pkt 3. Postępowanie wywiadowców w czasie prowadzenia obserwacji

1. Obserwację należy prowadzić z zachowaniem ostrożności, tak aby figurant nie mógł spowodować zderzenia samochodów.

2. Wywiadowca winien unikać bezpośrednich kontaktów z figurantem lub wdawać się z nim w rozmowy.

Nie dawać się pod żadnym pozorem sprowokować do wymiany zdań, nawet wtedy, kiedy figurant zachowuje się wobec niego ordynarnie i obraźliwie.

Należy pamiętać o tym, że figurant, któremu utrudnia i ogranicza się swobodę poruszania, może celowo wywołać prowokację, a nawet wykorzystać pozornie najbłahszą odpowiedź wywiadowcy do wywołania niepożądanych interwencji i zadrażeń dyplomatycznych. W tych wypadkach należy dokładnie odzwierciedlić w specjalnej notatce postępowanie figuranta. Bywają wypadki, że figurant stara się spoufalić z wywiadowcami, proponując różnego rodzaju poczęstunki. Należy bezwzględnie unikać tego rodzaju zbliżeń i w żadnych wypadku nie przyjmować poczęstunków.

3. Nie udzielać figurantowi pomocy przy reperacji jego pojazdu, nie ułatwiać połączeń telefonicznych, nie zabierać go do swego samochodu itp.

Na tego rodzaju prośby czy pytania odpowiadać wymijająco. Gdyby figurant doznał obrażeń cielesnych podczas wypadku samochodowego – należy udzielić mu pierwszej pomocy i jeżeli zachodzi konieczność, dostarczyć go samochodem służbowym do najbliższego punktu lekarskiego.

W wypadku kiedy figurant na skutek defektu pojazdu lub z innego powodu zostawia samochód i w dalszą drogę udaje się pieszo, względnie innym środkiem

Dokumenty

lokomocji – należy obserwację prowadzić za nim nadal, pozostawiając jednego wywiadowcę dla obserwacji pozostawionego pojazdu.

4. Wywiadowcom nie wolno psuć pojazdu figuranta, utrudniać zakwaterowania się w pomieszczeniach stałych. Nie wolno stwarzać takich sytuacji, które dają figurantowi pretekst lub mogą powodować ordynarne i obraźliwe jego zachowanie.

Wywiadowcom nie wolno oficjalnie ingerować w żadne wypadki, gdy figuranta zatrzymują, przesłuchują lub kontrolują organa MO, wojsko, względnie inne czynniki ku temu powołane. Wywiadowcy zobowiązani są w sposób dyskretny podpowiadać i doradzać kontrolującym, jak właściwie należy udokumentować sprawę przez nich załatwianą.

Pkt 4. Dokumentacja obserwacji za przedstawicielami placówek dyplomatycznych

1. Po zakończeniu zadania grupa obserwacyjna opracowuje szczegółowy komunikat z przebiegu wykonanej pracy. W komunikacie tym należy podać nazwiska (jeżeli znane) i szczegółowe rysopisy obserwowanych figurantów, nr samochodu używanego przez figuranta, dokładny przebieg ich zachowania z uwzględnieniem, czy figurant prowadził wywiad w terenie (co obserwował i co mógł w tym czasie widzieć). Osoby, z którymi się kontaktował lub usiłował się skontaktować, z podaniem sposobu – podać dokładnie adresy, pod które zachodził – fakty wrzucania korespondencji, prowadzenia rozmów telefonicznych lub nadawanie przesyłek. Szczególnie zwrócić uwagę na ewentualne podejrzane miejsca, mogące spełniać rolę „martwych skrzynek” (które winny być przez pracowników niezwłocznie skontrolowane).

Ponadto wywiadowcy w swych komunikatach wskazują zaobserwowane przez siebie braki w stanie zabezpieczenia obiektów wojskowych i zastrzeżonych. Uwagi te wykorzystywane będą przez jednostki operacyjne dla systematycznego usprawnienia stanu zabezpieczenia tych obiektów.

2. Uwzględnić zachowanie się figuranta w stosunku do grupy obserwacyjnej, w szczególności jeżeli obserwacja dotyczyła attachés wojskowych.

3. Komunikaty z obserwacji za pracownikami placówek dyplomatycznych należy sporządzać w 3 egzemplarzach:

- 1 egz. przesłać do Wydziału II KW MO;
- 2 egz. należy załączyć do akt Wydz. „B”, zakładając na każdego z figurantów osobną sprawę obserwacyjną, której analiza winna posłużyć do ustalenia zainteresowań figuranta i odpowiedniego zabezpieczenia przed jego dalszą działalnością;
- 3 egz. należy przesłać do inspektoratu Biura „B”.

Dział V – Zakryte posterunki obserwacyjne

Prowadzenie obserwacji tajnej z posterunków zewnętrznych – odkrytych nie zawsze gwarantuje konspirację naszych zainteresowań zarówno przed figurantem, jak i otoczeniem. Dlatego w celu zachowania w jak największym stopniu konspiracji stosowanych obserwacji koniecznym jest prowadzenie ich z zakrytych posterunków obserwacyjnych.

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

Zakryte posterunki obserwacyjne winny być organizowane tak, aby zachować bezpośrednią widoczność miejsca obserwowanego oraz by pracownicy biorący udział w obserwacji nie byli widoczni dla otoczenia.

W wypadku małego nasilenia ruch ulicznego lub innych elementów mogących mieć wpływ na dekonspirację naszych zamierzeń należy organizować odpowiednią sieć zakrytych posterunków obserwacyjnych, tj. posterunku obserwacyjno-sygnalizacyjnego z bezpośrednią widocznością miejsca obserwowanego oraz posterunków zakrytych dla umieszczenia w nich grupy obserwacyjnej w pewnym oddaleniu od miejsca obserwowanego.

Łączność pomiędzy zakrytym posterunkiem sygnalizacyjnym (ZPS) a zakrytymi posterunkami obserwacyjnymi (ZPO) może być utrzymywana w zależności od warunków terenowych, tj. przewodowa, radiowa oraz za pomocą znaków umownych przy użyciu przyrządów optycznych. Zakryty posterunek obserwacyjny winien odpowiadać następującym warunkom:

a) pomieszczenie wykorzystywane na posterunek obserwacyjny winno być przeznaczone do wyłącznej dyspozycji wywiadowców na okres przebywania w nim (oddzielna izba);

b) położenie pomieszczenia wykorzystywanego przez wywiadowców winno zabezpieczać możliwości szybkiego i nieskrępowanego wejścia i wyjścia;

c) zapewnienie możliwości zainstalowania techniki (szczególnie w wypadkach organizacji kilku posterunków, które ze sobą winny utrzymywać kontakt).

Organizując zakryte posterunki obserwacyjne, należy:

a) ustalić dokładne dane dotyczące użytkowników wytypowanego pomieszczenia dla zorientowania się o możliwościach zorganizowania posterunku.

Ustalenie winno uwzględniać, czy właściciel lokalu i ewentualnie jego otoczenie nie budzi zastrzeżeń i gwarantuje konspirację oraz czy lokal odpowiada warunkom i nadaje się do celów obserwacji;

b) Sprawdzić kartą E-15 osoby zajmujące wytypowany lokal i sąsiadów;

c) Sporządzić umowę z głównym lokatorem w sprawie wykorzystania lokalu na przewidziany zadaniem okres, w której należy uwzględnić wysokość i rodzaj wynagrodzenia oraz zobowiązać głównego lokatora i innych użytkowników do zachowania pełnej tajemnicy w tej sprawie;

d) Każdorazowo przed przeprowadzeniem rozmowy z właścicielem lokalu mieć opracowaną legendę zakonspirowania przed nim i jego rodziną naszych zainteresowań oraz wspólnie z właścicielem lokalu uzgodnić, jak ma tłumaczyć pobyt naszych pracowników w jego pomieszczeniu przed osobami postronnymi, które w tym czasie mogą odwiedzić jego mieszkanie;

e) Przed rozpoczęciem i po zakończeniu korzystania z ZPO należy powiadomić Wysz. Oper. Ewidencji KW MO w myśl obowiązujących zarządzeń.

Na pomieszczenie ZPO można wykorzystać mieszkania u osób prywatnych oraz w budynkach administrowanych przez różne instytucje i przedsiębiorstwa państwowe.

Na zakryte posterunki obserwacyjne w budynkach mieszkalnych należy dążyć do korzystania z pomieszczeń u osób znanych z lojalnej postawy wobec władzy ludowej, ponieważ organizację posterunku w takim miejscu możemy przeprowa-

Dokumenty

dzić względnie szybko i bez potrzeby operacyjnego sprawdzania zamieszkałych tam osób. W czasie organizacji punktów obserwacyjnych w różnych instytucjach należy uzyskać zgodę dyrektora czy kierownika danej instytucji na wykorzystanie potrzebnych pomieszczeń.

Uzyskanie tego rodzaju pomieszczeń winno być tak załatwione, aby nie była z tym zapoznana większa ilość osób.

Stałe zakryte posterunki obserwacyjne organizuje się na zasadach lokali konspiracyjnych.

Na każdy zorganizowany zakryty posterunek zakłada się oddzielną teczkę, ponieważ jeden posterunek może być wykorzystany do kilku spraw obserwacyjnych.

Teczka organizacji zakrytego posterunku obserwacyjnego winna zawierać:

- raport o konieczności i sposobie organizacji ZPO;
- plan sytuacyjny terenu i lokalu typowanego na ZPO z uwidocznieniem wejść i wyjść z pola widzenia na punkt obserwowany;
- materiały sprawdzeń właściciela lub dysponenta;
- umowa o wykorzystaniu lokalu;
- wszelkie notatki związane z załatwianiem i wykorzystaniem ZPO.

Po zakończeniu korzystania z posterunku zakrytego kierownik Sekcji Obserwacyjnej sporządza notatkę odnośnie [do] zachowania się na ZPO wywiadowców i domowników ewentualnie inne charakterystyczne dane.

Notatkę załącza się doteczki posterunku zakrytego.

Dział VI – Wyposażenie służby obserwacyjnej

Biuro „B” MSW i wydziały „B” KW MO w pracy operacyjnej stosują technikę operacyjną. Wykorzystanie techniki operacyjnej w pracy obserwacyjnej odgrywa dużą rolę, wpływa na zwiększenie stopnia konspiracji i podniesienia jakości wykonywanej pracy, a szczególnie przez zastosowanie takich środków, jak:

- łączność radiowa i przewodowa;
- optyka;
- aparatura fotograficzna;
- pojazdy mechaniczne;
- środki maskowania – spec. garderoba, rekwizyty, dokumenty specjalne.

Pkt 1. Łączność radiowa i przewodowa

Aparatura radiowa i przewodowa wykorzystywana w obserwacji służy do utrzymania odpowiedniej łączności pomiędzy wywiadowcami znajdującymi się w ruchu za obiektem, względnie dla przekazywania danych i odpowiednich koordynacji pracy pomiędzy punktami obserwacyjnymi.

W celu właściwego wykorzystania i posługiwania się aparaturą łączności należy [zadbać o to], aby:

a) aparatura łączności radiowej i przewodowej będąca w dyspozycji Wydziału „B” była odpowiednio przechowywana i konserwowana w celu utrzymania jej w ciągłej sprawności technicznej i konspiracji przed osobami postronnymi;

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

b) pracownicy posługujący się aparaturą łączności specjalnej byli zapoznani z jej działaniem oraz umieli praktycznie posługiwać się nią w czasie pracy;

c) konserwację i usuwanie mniejszych defektów powstałych w aparaturze winien dokonywać specjalnie do tych celów naznaczony w Wydziale „B” technik łącznościowicz. Inni pracownicy tych czynności nie powinni wykonywać. Uszkodzenia wymagające rozbiórki aparatury usuwać może jedynie Sekcja Techniczna Biura „B”. Zaopatrzenie w sprzęt spec. łączności oraz pomoc w zainstalowaniu aparatury wykorzystywanej przez Wydział „B” w terenie dokonuje ITO poprzez Biuro „B” MSW.

Pkt 2. Aparatura fotograficzna

Wydziały „B” posiadają w swojej dyspozycji aparaturę fotograficzną różnego typu zamontowaną w modelach zamaskowanych dla dokonywania fotografii operacyjnych.

Fotografia operacyjna stosowana w pracy obserwacyjnej służy do udokumentowania ważniejszych czynności figuranta oraz do zdobycia w sposób tajny materiału dowodowego o przestępczej działalności. W tym celu należy:

a) dokonywać zdjęć fotograficznych w zasadzie przy każdej obserwacji. Fotografować wszystkich figurantów i ich kontakty, jak również pewne fragmenty terenu czy sytuacji, które mogą mieć znaczenie dla sprawy jako dokument dowodowy;

b) dokonywanie zdjęć fotograficznych w czasie obserwacji tajnej odbywać się może przy pomocy aparatury odpowiednio zamaskowanej w różnych przedmiotach, których użycie jest uzależnione od sytuacji i warunków;

c) fotografowanie przy pomocy aparatury niezamontowanej jest dopuszczalne tylko z zakrytych posterunków obserwacyjnych, jeżeli jest możliwość zakonspirowania aparatur;

d) wykonane podczas obserwacji zdjęcia po wywołaniu i zrobieniu odbitki winny być przekazane jednostce zainteresowanej najdalej w ciągu 2 dni.

Pkt 3. Pojazdy mechaniczne

Zastosowanie w pracy obserwacyjnej pojazdów mechanicznych różnego rodzaju i typu umożliwia ciągłe prowadzenie figuranta pod obserwacją zewnętrzną oraz może służyć jako czasowy posterunek zakryty. Z tych względów eksploatacja pojazdów mechanicznych pozostających w dyspozycji Wydziału „B” winna być następująca:

a) samochody i motocykle należy wykorzystywać jedynie w takich wypadkach, w których jest to niezbędnie konieczne, a w szczególności wówczas, gdy obserwowany obiekt posiada własny środek lokomocji, jest dysponentem samochodu służbowego, względnie często posługuje się taksówkami lub wymagają tego względy konspiracji;

b) pojazdy mechaniczne używane do obserwacji tajnej winny być odpowiednio zakonspirowane przez:

– garażowanie ich na mieście (poza garażami oficjalnymi MO) jako wozy prywatne, państwowe lub spółdzielcze;

– każdy pojazd mechaniczny prócz oficjalnych dokumentów rejestracyjnych winien być zabezpieczony w dowód f (tablice rejestracyjne wystawione na właściciela

Dokumenty

lub instytucję, pod jaką został zarejestrowany) i do garażu konspiracyjnego wjeżdżać tylko na tych numerach rejestracyjnych.

Pojazdy mechaniczne używane w obserwacji winny być obsługiwane przez etatowego pracownika Sekcji Obserwacyjnej – kierowcę-wywiadowcę, zawsze sprawne i gotowe do jazdy.

Dokonywanie przeglądów i wjeżdżanie samochodem zakonserwowanym do garaży administrowanych przez KW MO może nastąpić jedynie za każdorazową zgodą naczelnika Wydziału „B” na numerach rejestracyjnych wystawionych na faktycznego użytkownika pojazdu, tj. KW MO oraz przez wyznaczonego do tych celów kierowcę.

Innym kierowcom zakonserwowanym zabrania się uczęszczania do oficjalnych garaży KW MO, a wszelkie sprawy załatwiają poprzez Kierownictwo Wydziału „B”. W czasie prowadzenia obserwacji pojazdem mechanicznym kierowców obowiązują przepisy ruchu kołowego, które należy ściśle przestrzegać.

Pkt 4. Środki maskowania wykonywanych obserwacji i wywiadowców

Usprawnienie metod pracy oraz zapewnienie lepszej konspiracji wykonywanych obserwacji biorących w niej udział wymaga odpowiedniego dostosowania się do otoczenia i warunków, w jakich mamy wykonywać zadanie.

Do tego celu służą:

a) rekwizyty – w pracy obserwacyjnej wykorzystywane są jako posterunki obserwacyjno-sygnalizacyjne odpowiednio zamaskowane. Zastosowanie odpowiedniego rodzaju rekwizytu podyktowane jest warunkami terenowymi i charakterem zadania, jakie ma spełnić obserwacja, dlatego:

– w warunkach niedogodnych do prowadzenia obserwacji z posterunków ruchomych zewnętrznych lub trudności doboru pomieszczenia na posterunki zakryte należy zastosować odpowiedni rodzaj rekwizytu, wykorzystując go jako punkt sygnalizacyjny. To samo dotyczy miejsc, w których periodicznie powtarza się konieczność prowadzenia obserwacji;

– wykorzystanie rekwizytu wymaga odpowiedniego zarejestrowania i załatwienia wszelkich czynności związanych z założeniem danego punktu oraz zabezpieczenia w dokumenty specjalne niezbędne do przedstawienia na wypadek żądania takich przez czynniki kontrolne:

– naczelnik Wydziału „B” winien dokładnie przeinstruować dysponenta rekwizytu w zakresie obowiązków i praw oraz bliższych danych wg legendy o zwierzchnikach służbowych, na których należy się powoływać w czasie kontroli.

b) Garderoba specjalna – służy do przystosowania wyglądu zewnętrznego wywiadowców do środowiska i warunków, w jakich się znajdują w czasie prowadzenia obserwacji, celem lepszego ich zakonserwowania w otoczeniu.

W wydziałach „B” w pracy obserwacyjnej wykorzystywana jest garderoba cywilna specjalna oraz garderoba charakterystyczna różnych służb, jak: mundury kolejowe, pocztowe, straży przemysłowej, pożarnej, marynarki handlowej i wojennej, WOP i inne. W pracy obserwacyjnej należy wykorzystywać różnego rodzaju garderobę cywilną, zastosowanie której zmieniałoby wygląd zewnętrzny wywiadowcy.

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

Szczególne znaczenie ma to w miejscach podyktowanych zwyczajami mieszkańców danego terenu lub w wypadkach częstego, bezpośredniego stykania się wywiadowcy z figurantem w czasie obserwacji.

– Garderobę charakterystyczną należy stosować jedynie w określonych warunkach wynikających ze specyfiki terenu i okoliczności, w jakiej mamy prowadzić obserwację, gdzie pobyt wywiadowcy w pewnym umundurowaniu nie wzbudzałby podejrzeń figuranta.

– Wywiadowca używający określonego typu garderoby charakterystycznej obowiązany jest znać ogólnie zakres czynności, kompetencje i adresy zakładów pracy oraz nazwiska osób z kierownictwa danej instytucji. Ponadto winien posiadać dokument z tej instytucji potwierdzający jego zatrudnienie.

– Dysponentem garderoby służbowej jest naczelnik Wydziału „B”, który jednocześnie odpowiedzialny jest za zapewnienie właściwej konserwacji, dbanie o uzupełnienie w miarę potrzeb nowymi modelami oraz prowadzenie odpowiedniej ewidencji jej wykorzystania. Ewidencję należy prowadzić wg właściwej instrukcji finansowej.

Garderobę służbową należy wykorzystywać **wyłącznie** do celów służbowych.

Dział VII – Dokumentacja obserwacji

Ważnym czynnikiem w pracy obserwacyjnej jest prowadzenie odpowiedniej dokumentacji stanowiącej podsumowanie wyników praktycznego jej wykonania.

Wyniki każdego dnia obserwacji winny być zawarte w komunikatach przekazywanych na bieżąco jednostce zainteresowanej.

Komunikat winien odzwierciedlać wszelkie czynności zewnętrzne dokonywane przez figuranta zadania oraz wszelkie spostrzeżenia i uwagi wywiadowców.

Komunikat z obserwacji winien zawierać:

- czas rozpoczęcia i zakończenia oraz miejsce prowadzonej obserwacji;
- całość zaobserwowanych czynności figuranta zadania i jego kontaktów (za kontaktami – dalszy ciąg komunikatu zasadniczego w zakończeniu);
- rysopisy osób występujących w komunikacie i dokonane fotografie.

Komunikat podpisuje kierownik Sekcji Obserwacyjnej, przedstawiając każdorazowo do wglądu naczelnikowi Wydziału „B” przed przekazaniem jednostce zainteresowanej.

Po zakończeniu obserwacji należy dokonać analizy wykonanej pracy, ujmując to w pisemnej relacji, którą po zakończeniu obserwacji załącza się do akt.

Relacja powinna zawierać:

- krótką charakterystykę prowadzonej obserwacji z uwzględnieniem stosowanych przedsięwzięć, jak: punkty zakryte, środki łączności, transport, rekwizyty itp.;
- wyniki uzyskane w obserwacji;
- wnioski i zauważone niedociągnięcia ze strony własnej i zlecniodawcy;
- łączną ilość dni i godzin trwania obserwacji;
- wyszczególnienie podjętych kontaktów i adresów odwiedzanych przez figuranta (w tym ustalonych i nieustalonych) oraz datę, kto ustalał i identyfikował;

Dokumenty

- ilość dokonanych zdjęć fotograficznych, w tym udanych;
- jakie stosowano środki techniczne;
- wnioski, uwagi i ocena pracowników biorących udział w obserwacji;
- zwrócenie się do jednostki zamawiającej obserwację o udzielenie oceny i uwag odnośnie [do] wykonanej pracy.

Otrzymane uwagi i ocenę jednostki zamawiającej należy wykorzystać do odpraw i szkolenia zawodowego w celu podniesienia poziomu wykonywanej obserwacji przez wyeliminowanie zauważonych braków i niedociągnięć.

Materiały dotyczące wykonania poszczególnych obserwacji należy gromadzić w oddzielnych teczkach zakładanych na każdego figuranta sprawy, które winny zawierać:

- podstawę (zadania) na prowadzenie obserwacji;
- plan wykonania obserwacji łącznie z planami sytuacyjnymi terenu;
- komunikaty z obserwacji, notatki służbowe dotyczące ustalonych kontaktów i adresów odwiedzanych (kopie);
- zdjęcia dokonywane w czasie obserwacji (po jednym egzemplarzu, naklejone na spec. arkuszu z podaniem u dołu daty i co ono przedstawia;
- relacje oraz wszelkie notatki dotyczące danej obserwacji.

Teczka winna mieć nadany kryptonim sprawy i numer rejestracyjny dziennika. Zabrania się przechowywania teczek z obserwacji na lokalach konspiracyjnych, a winny one być przechowywane w gmachu komendy na zasadach obowiązujących zabezpieczenie dokumentacji ściśle tajnej.

Materiały z obserwacji znajdujące się w Wydziale „B” nie przedstawiają wartości operacyjnej po upływie dwóch lat od daty wykonania danej obserwacji, w związku z tym po upływie tego okresu winny być protokolarnie zniszczone.

Wydziały „B” prowadzą kartotekę figurantów obserwacji i ich kontaktów oraz ustalonych adresów.

Dział VIII – Zadania sekcji i grup do specjalnych zadań

Praca wykonywana przez wywiadowców sekcji i grup do zadań specjalnych wydziałów „B” winna koncentrować się na:

- 1) Udzielaniu pomocy sekcjom obserwacyjnym w zakresie:
 - przygotowania odpowiednich warunków do podjęcia figuranta i prowadzenia obserwacji;
 - organizacji posterunków obserwacyjnych zakrytych i punktów sygnalizacyjnych;
 - identyfikacji ustalonych kontaktów oraz sporządzania informacji na adresy odwiedzane przez figurantów zadań obserwacyjnych;
 - załatwianie wszelkich spraw organizacyjnych związanych z konspiracją pracy i wywiadowców sekcji zakonspirowanych;
- 2) prowadzeniu obserwacji za attachés wojskowymi placówek dyplomatycznych państw kapitalistycznych akredytowanych przy Rządzie PRL.
- 3) Pracy z siecią agenturalno-informacyjną na odcinku:

Instrukcja pracy dla funkcjonariuszy obserwacji

- zabezpieczania hoteli i większych lokali rozrywkowych i gastronomicznych na terenie miast wojewódzkich;
- zabezpieczenia lokali konspiracyjnych sekcji obserwacyjnych oraz stałych posterunków obserwacyjnych.

Werbunek i całokształt pracy z siecią agenturalną i kontaktami poufnymi winien być oparty na ogólnie obowiązujących instrukcjach o pracy z siecią agenturalną.

Zadania dla informatorów na tych obiektach winny iść w kierunku uzyskania informacji i danych o osobach będących w operacyjnym zainteresowaniu z punktu widzenia obserwacji oraz w celu możliwości ustalenia lub podjęcia pod obserwację interesujących nas osób.

Werbunek informatorów w hotelach jest konieczny dla ustalenia osób tam zatrzymujących się oraz zastosowania odpowiednich środków operacyjnych.

Dla szybkiego przekazania posiadanych informacji lub uzyskania potrzebnych danych dla naszych potrzeb należy z poszczególnym informatorem omówić sposób łączności dla szybkiego odnalezienia się i odbycia spotkania bez względu na porę dnia czy nocy.

Zainteresowania nasze tymi obiektami nie powinny stawiać sobie za cel rozpracowania figuranta personelu czy też strony administracyjnej, a praca agenturalna winna tak być ustawiona, aby mogła służyć zawsze pomocą w wykonywanych obserwacjach.

Doniesienia agenturalne należy wykorzystywać w zależności od ich treści i charakteru:

- do spraw prowadzonej obserwacji;
- [do] ustalenia bliższych danych o osobach odwiedzających lokal (obiekt-kontakt);
- do wykorzystania przez inne jednostki operacyjne.

W wypadku jeżeli uzyskane materiały stanowią cenne dane dla jednostki zainteresowanej, po porozumieniu się między Wydziałem „B” a zainteresowaną jednostką – sieć informacyjna może być nastawiona na konkretne rozpracowanie lub przekazana na bezpośredni kontakt oficera zainteresowanego wydziału operacyjnego.

Wycofuje się dotychczas obowiązującą Instrukcję nr 03/56 z dnia 17 I 1957 r. o organizacji pracy Biura „B”.

Dyrektor Biura „B” MSW
Drzewiecki M[ichał] – płk²

Źródło: AIPN BU, 01225/241–261, b.p., oryginał, mps.

² Płk Michał Drzewiecki pełnił funkcję dyrektora Biura „B” Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego od 1 VII 1956 r., a następnie dyrektora Biura „B” do 20 I 1964 r. Przebieg służby zob. M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem*, Lublin 2000, s. 340.